

ภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อการบริหารงาน Leadership according to Buddhist principles for administration.

พระมหาฉัตรชัย ส่องเสริม^{1*},

ดร.ชนาธิป ศรีโท²

Phramaha Chatchai Songsroem¹,

Dr.Chanathip Sritho²

¹นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

²อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

¹Master of Political Science students Mahamakut Wittayalai University Isan Campus

²Lecturer of Master of Political Science Program, Mahamakut Buddhist University Isan Campus

*Corresponding Author, E-mail: chatchai1songsroem@gmail.com

Received 24 January 2022; Revised 12 April 2022; Accepted 30 June 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอการใช้หลักพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารงาน เพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะการบริหารงานองค์กรในสถานการณ์ปัจจุบัน จำเป็นต้องใช้หลักธรรมในการบริหารงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี รวมถึงนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อการเป็นผู้นำที่มุ่งเน้นพัฒนาองค์กรสู่ความเป็นเลิศ เพื่อบรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กรอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่องค์กรต่าง ๆ พยายามมองหาหลักการบริหารงานเข้ามาเป็นแผนกลยุทธ์ในบริบทสังคม หลักธรรมทางพุทธศาสนาซึ่งกำลังเป็นที่สนใจ จึงได้รับการนำมาประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารงานในองค์กร เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามแนวทางพุทธศาสนา ถือได้ว่าหลักพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ร่วมกับระบบการบริหารงาน ที่ต้องการความสามัคคีปรองดอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข กล่าวได้ว่า หลักพุทธศาสนากับหลักการบริหารงานใน

ปัจจุบัน สามารถบูรณาการรวมเข้าด้วยกันได้ และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารงานในสถานการณ์ปัจจุบัน แม้ว่าจะเป็นหลักธรรมคำสอนที่มีมานานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังแสดงถึงผลสัมฤทธิ์ต่อการนำมาใช้ในการเป็นผู้นำในสังคมปัจจุบันได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, หลักธรรม, พุทธศาสนา, การบริหาร

Abstracts

this academic article It aims to present the use of Buddhist principles in administration. to enable the organization to achieve its objectives because of corporate management in the current situation The inevitable need to use principles in management. Because the world in the present has changed rapidly both economic, social, political and technological environments, including new innovations for leadership that focuses on developing the organization towards excellence to achieve the goals of the organization quickly Especially in today's society where organizations are trying to look for management principles as a strategic plan in a social context. Buddhist principles that are of interest Therefore, it has been applied to the principles of management in the organization. To achieve sustainability and peaceful coexistence according to Buddhist guidelines It can be considered that Buddhism is an appropriate tool to be used in conjunction with the administration system. who want unity, reconciliation and peaceful coexistence can be integrated and is a guideline that is consistent with the management principles in the current situation Although it is a doctrine that has been around for a long time. But it also shows the rational achievement of being used as a leader in today's society.

Keywords: Leadership, Dharma, Buddhism, Administration

บทนำ

ในยุคปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างรวดเร็ว การทำงานในองค์กรต่าง ๆ มีการแข่งขันกันอย่างสูง ทำงานภายใต้สภาวะแรงกดดัน จึงทำให้องค์กรต้องพยายามใช้ความคิดสร้างสรรค์และดึงความคิดสร้างสรรค์ที่อยู่ภายในตัวบุคคล ในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้โลกยุคโลกาภิวัตน์ ท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบันมีผลทำให้เกิดทิศทางของสังคมและการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ใช้อยู่ต้องปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย มีแนวทางการปรับปรุงการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่เป็นจุดร่วมเหมือนกัน คือ ความสงบสุขของประชาชน ประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการหลายประการ ปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจของสังคมไทย ทำให้วิถีชีวิตของประชาชนต้องเปลี่ยนไปจากเดิม สังคมเสื่อมศรัทธาในภาครัฐรวมถึงเรื่องการบริหารและการทุจริตประพตมิชอบ

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่ผู้นำหรือที่มีภาวะผู้นำเป็นผู้ที่ชักนำ จูงใจ ใช้ อิทธิพล หรืออำนาจที่มีอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ชี้นำให้เพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ให้อยินดี เต็มใจ พร้อมใจ ยินดีในการกระทำ ลักษณะผู้นำมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ผู้นำที่มุ่งงาน หรือคำนึงถึงตนเองเป็นหลัก เป็นลักษณะของผู้นำที่มุ่งการกำหนดความต้องการในงาน และการทำให้โปรแกรมการทำงานมีลักษณะชัดเจน หรือเป็นลักษณะผู้นำที่มักจะกำหนดบทบาทตนเอง และบทบาทพนักงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร มักจะมีพฤติกรรมสร้างสรรค์สูง ดังจะเห็นได้จากการพิถีพิถันในการมอบหมายงาน และการคาดหวังในผลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาไว้อย่างสูง เพื่อให้ได้ตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ สำเร็จตามเวลาที่กำหนด

2. ผู้นำที่มุ่งคนหรือคำนึงถึงผู้อื่นเป็นหลัก เป็นลักษณะของผู้นำที่ให้ความสำคัญกับความรู้สึกของพนักงาน และพยายามที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้ผู้ตามเกิดความพึงพอใจ หรือเป็นลักษณะผู้นำที่มีการแสดงออกในพฤติกรรมที่ให้ความไว้วางใจ ผู้ใต้บังคับบัญชา ยอมรับนับถือในความคิดของผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความห่วงใยและเอาใจใส่ต่อความเป็นอยู่ ช่วยเหลือเรื่องงาน ละเรื่องส่วนตัว มีท่าทีของความเป็นมิตร และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานเข้าพบได้ทุกเวลา มีการ

ปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค สร้างความสัมพันธ์แบบไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ร่วมงาน (ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, 2545)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักการเมืองการปกครองเอาไว้แก่เจ้าลิจฉวีซึ่งได้ปกครองแบบสามัคคีธรรมหรือสมาพันธรัฐซึ่งถือว่าการปกครองที่ถือค่อนข้างที่จะเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดในยุคนั้น หลักธรรมการปกครองซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้มีชื่อว่า “อภิธานียธรรม” แปลว่า ข้อปฏิบัติไม่เป็นที่ตั้งของความเสื่อม หรือข้อที่ประพฤติปฏิบัติแล้วจะไม่นำไปสู่ความเสื่อมเรียกอย่างง่ายว่า ปฏิบัติแล้วจะสามารถรักษาความเจริญรุ่งเรืองเอาไว้ได้นั่นเอง ซึ่งมีทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่

1. มีการประชุมกันเสมอ และพร้อมเพรียง
2. การประชุมเป็นไปโดยสามัคคี เข้าประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน ปฏิบัติกรณียะที่ควรทำโดยพร้อมกัน
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ควรบัญญัติ ไม่ทำลายข้อบัญญัติที่เหมาะสม ยึดถือปฏิบัติตามบัญญัติที่รับรองอยู่
4. สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ผู้เก่าแก่ของบ้านเมือง และเชื่อฟังปฏิบัติตาม
5. ไม่ทำการข่มขืนน้ำใจกุลสตรีโดยพลการ เชิดชูเกียรติศักดิ์ศรีของกุลสตรีให้สูงเด่น
6. สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ปุชนียสถานทั้งภายในและภายนอกเมือง ไม่ทำลายการบริจาคน้ำพุที่เป็นมาโดยธรรมแต่โบราณ
7. ถวายการคุ้มครองป้องกันด้วยดีในพระอรหันต์ของชาวเมือง พร้อมด้วยใจปรารถนาว่า ท่านที่ยังไม่ได้มา ขอได้โปรดมาเมืองข้าพเจ้าเถิด ส่วนท่านที่มาแล้วขอให้ท่านอยู่เป็นผาสุกในเมืองนี้เถิด (พระราชมุนีประยุทธ์ ปยุตโต, 2526)

ผู้นำในองค์กรเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในองค์กรและประชาชน ที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานให้องค์กรสามารถก้าวหน้าไปได้ด้วยดี ในปัจจุบันความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี มีความก้าวหน้าอยู่เสมอ ทำให้การบริหารต้องเผชิญกับการแข่งขันที่สูงขึ้น จึงทำให้การบริหารงานมีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ดังนั้น การบริหารจึงเป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป็นกระบวนการตามขั้นตอน เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การบริหารจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจและ

ความเป็นหนึ่งเดียวของสมาชิกขององค์กรและประชาชน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ความเป็นมาของผู้นำและการบริหารงาน

โลกทุกวันนี้กลายเป็นโลกไร้พรมแดนในทุกด้าน สืบเนื่องจากการสื่อสาร การคมนาคมเทคโนโลยีสารสนเทศ และส่งผลให้เกิดการแข่งขันด้านการค้าการลงทุนในธุรกิจข้ามชาติ ซึ่งมีความเข้มข้นรุนแรงมากขึ้น สถานประกอบการจึงต้องปรับกลยุทธ์ วิถีทางแห่งบริหารงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้สามารถแข่งขันได้ โดยการลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงาน ทุกองค์กร จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการประเมินและวิเคราะห์ตนเอง หรืออาจจะต้องเปรียบเทียบกับคู่แข่งของตน ทั้งในจุดอ่อนจุดแข็งโอกาสและอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ขององค์กรเพื่อให้เห็นความสำคัญ และความเร่งด่วนในการที่จะต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง ผู้นำจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้ทุกอย่างก้าวไปข้างหน้า และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในทางที่ดีผู้นำ ตรงกับคำศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า Leader หมายถึง บุคคลผู้กระทำให้ภารกิจขององค์กรสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในองค์กร และเป็นผู้มีความสามารถในการจูงใจให้สมาชิกผู้ร่วมงานทำงานอย่างเต็มความสามารถ (พระธรรมปิฎก, 2540)

ส่วนภาวะผู้นำ มาจาก 2 คำ คือ ผู้นำ หมายถึง “ตัวบุคคล” ส่วน “ภาวะ” หมายถึงกิริยาอาการที่แสดงออกจากภายในใจของผู้นำได้แก่ สติปัญญา ความฉลาดหลักแหลมความดีงาม ความรู้ ความสามารถการแสดงออกทางกายทางวาจาและทางใจ ความฉลาดทางอารมณ์ บุคลิกเฉพาะอันเป็นส่วนบุคคล เช่น ความอ่อนโยน การถ่อมตน และพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การประสานงาน การพูดจาการสื่อสาร ตลอดจนคุณความดี การมีศีลธรรม คุณธรรมโนธรรม ดังนั้น องค์ประกอบของผู้นำ คือ “ตัวผู้นำ” และ “ภาวะของผู้นำ” ภาวะผู้นำจึงเป็นเอกลักษณ์เป็นคุณลักษณะและเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวบุคคลที่จะสามารถจูงใจสมาชิกเพื่อนร่วมงานให้มีความร่วมมือร่วมใจทำงานด้วยความกระตือรือร้นทุ่มเทอย่างเต็มใจเต็มความสามารถเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ขององค์กร ความสำคัญของผู้นำในส่วนที่จะต้อง ทำตัวเป็นเสาหลักให้

บุคลากรยึดในยามองค์กรเผชิญสภาวะคับขัน เมื่อใดก็ตามที่องค์กรต้องเผชิญกับสถานการณ์คับขันหรือภาวะที่รุนแรงบ่งบอกถึงความอยู่รอด เมื่อนั้นภาวะของผู้นำจะยิ่งทวีความสำคัญขึ้นมาก ผู้นำจะต้องใช้ภาวะของผู้นำให้เป็นเสาหลักสำคัญให้สมาชิกของหน่วยงานยึดเหนี่ยวพึ่งพิงและร่วมมือร่วมใจกันให้องค์กรอยู่รอดต่อไปให้ได้ (สุรพล สุยะพรหม และคณะ, 2555)

การบริหาร คือกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะ และกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัดความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วย องค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (พยอม วงศ์สารศรี, 2538)

สรุป ผู้นำจำเป็นต้องอาศัยวิทยาการด้านการจัดการบริหารเข้ามาสนับสนุนองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล พัฒนาบุคลากรขององค์กรอย่างสม่ำเสมอ แรงจูงใจมีความสำคัญอย่างมากต่อการปฏิบัติงานของพนักงาน รวมทั้งใช้เทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุนด้านฐานข้อมูล เพื่อเสริมสร้างบุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถ นอกจากนั้น ผู้นำควรปฏิบัติต่อพนักงานในฐานะเพื่อนร่วมงาน คอยดูแลสวัสดิการ เพิ่มสิ่งจูงใจ ปรับปรุง สภาพแวดล้อมในการทำงาน ส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะสร้างความพอใจให้กับพนักงานและสร้างความสำเร็จต่อองค์กร

หลักการบริหารทางพุทธศาสนา

หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ การเพียรพยายามขัดเกลาจิตใจตนด้วยการเพิ่มปัญญาวิชา อันเป็นตัวความรู้ให้สามารถนำตนได้มากพอที่จะเข้าไปมีส่วนในการเป็นผู้นำคนอื่น จากคนหนึ่งไปถึงหลาย ๆ คน จนถึงบริหารองค์กรต่าง ๆ ถ้ามองในแง่ของความจริงแล้ว การเป็นผู้นำต้องเริ่มที่การบริหารตนมาก่อนทั้งนั้น การเป็นผู้นำในองค์กรจึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากคนเป็นจำนวนมากที่ฝึกปรือกันมาในด้านต่าง ๆ จนเกิดความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรมเหมาะสมที่จะทำงานในฐานะนั้น ๆ การนำหลักที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสเกี่ยวกับการบริหารงานทุกระดับ ผู้นำที่จะบริหารงานสำเร็จลุล่วงได้ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1. จักขุมา มีปัญญามองไกล ต้องมีความชำนาญในการใช้ความคิด การเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คน ตรงกับคำว่า Conceptual Skill คือ ความชำนาญในการใช้ความคิด

2. วิรุโธ มีการจัดการธุระได้ดี ต้องมีความชำนาญด้านเทคนิค จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

3. นิสสยสัมปันโน มีการฟังพาทอาศัยคนอื่นได้ ต้องมีความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2541)

จะเห็นได้ว่า การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อการบริหารสร้างเสริมความเป็นผู้นำ เพราะเป็นหลักการสำหรับการปกครองตนเองและผู้อื่น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานทุก ๆ ประเภททั้งยังเป็นหลักธรรมนำชีวิตให้ประสบสุขในแนวทางจริยธรรมของพุทธศาสนา

สรุปว่า การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในภาวะผู้นำตามแนวพุทธธรรม คือ การนำหลักธรรมที่ปรากฏในพุทธศาสนา มาสร้างเป็นแรงจูงใจผลักดันให้บุคลากรแสดงพฤติกรรมอย่างมีทิศทางเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือเงื่อนไขที่ต้องการ พร้อมชักนำโน้มน้าว กระตุ้น สนับสนุน ส่งเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรในองค์กรให้ปฏิบัติงานอย่างตั้งใจ เต็มใจ และการใช้หลักธรรมเพื่อทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล สามารถนำความรู้และศักยภาพที่มีอยู่ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

หลักธรรมที่นำมาใช้ในการบริหารงาน

พระพุทธศาสนา มีหลักคำสอนที่สามารถนำมาศึกษาอยู่จำนวนมากมาย หลักคำสอนเหล่านี้หากได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ บูรณาการรวมเข้าด้วยกันได้ และหาแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการเป็นผู้นำต่อสังคมปัจจุบัน สิ่งที่กำหนดความประพฤติที่ดีงามและเป็นวิถีทางสำหรับการปฏิบัติงานของผู้นำต้องมีคุณธรรม การใช้หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบสำหรับการพัฒนา ประกอบด้วยทศพิธราชธรรม 10, พรหมวิหาร 4, อิทธิบาท 4 และสังคหะวัตถุ 4 ซึ่งหลักพุทธธรรมทั้ง 4 หลัก ถือว่าเป็น

เครื่องมือที่สำคัญสำหรับการนำมาปรับใช้ในการทำงานของผู้นำได้เป็นอย่างดี โดยในแต่ละหลักธรรมมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ราชธรรม 10 หรือ ทศพิธราชธรรม (ธรรมของพระราชา, กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ, คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง, ธรรมของนักปกครอง)

1. ทาน (การให้ คือ สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์)

2. ศีล (ความประพฤติดีงาม คือ สำรวมกายและวจีหาวรร ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตดีคุณ ให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน)

3. บริจาคะ (การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง)

4. อาชวะ (ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไรร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน)

5. มัทวะ (ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถอ้งค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ได้ความรักรักดี แต่มีขาดยำเกรง)

6. ตปะ (ความทรงเดช คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำอำยิจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สมำเสมอ หรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์)

7. อักโกธะ (ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตนเอง)

8. อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง)

9. ขันติ (ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายน่าเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม)

10. อวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรม คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ดีร้าย ลากสัการะ หรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใดๆ สติมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม ก็นิติ นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ก็นิติ ไม่ประพฤติก่อให้เกิดคลาดวิบัติ) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

พรหมวิหาร 4 (ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ)

1. เมตตา (ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เรามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า)

2. กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์)

3. มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป)

4. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามทีพิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

อิทธิบาท 4 (คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย)

1. ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป)

2. วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง)

3. จิตตะ (ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิต ผูกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป)

4. วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบตรวหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

สังคหวัตถุ 4 (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชน ไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์)

1. ทาน (การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน)

2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้ง ใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจงใจให้นิยามยอมตาม)

3. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม)

4. สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559)

สรุป หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อการบริหารงานของผู้นำ ประกอบด้วยหลักพุทธธรรม 4 หลักคือ ทศพิธราชธรรม 10 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาของผู้นำเชิงพุทธและบูรณาการเข้ากับหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้นำต้องมีความอดทนอย่างสูง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น ผู้นำควรปฏิบัติต่อพนักงานในฐานะเพื่อนร่วมงาน คอยดูแล

สวัสดิการ เพิ่มสิ่งจูงใจ ปรับปรุง สภาพแวดล้อมในการทำงานและส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้ได้อยู่เสมอ ซึ่งจะสร้างความพอใจให้กับพนักงานและสร้างความสำเร็จต่อองค์กรต่อไป

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้กับภาวะผู้นำ

ผู้นำมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันที่เป็นกระแสโลกาภิวัตน์และมีการแข่งขันเพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ ในขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการทางตะวันตก กำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนา มาผสมผสานและประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ ดังนั้น เมื่อนักวิชาการทางตะวันตก ได้เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบว่าศาสตร์แห่งการบริหารจัดการที่ยั่งยืน และดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั้นคือ ศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ โดยกล่าวถึงหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ในเชิงเปรียบเทียบว่า สามารถบูรณาการรวมเข้ากันได้ และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารสมัยใหม่ได้ ถึงแม้ว่าหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะมีอายุกว่าสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้วก็ตาม การนำหลักพระพุทธศาสนาไปใช้กับการปฏิบัติงานสามารถเริ่มทำได้ตั้งแต่การใช้หลักพุทธศาสนากับการทำงาน เพื่อให้ทำงานได้อย่างมีความสุขในการทำงาน เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่พึงประสงค์ ตามหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละคนที่เป็นอยู่ในองค์กร ตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ที่ต้องมีหลักทศพิธราชธรรม 10 ที่ใช้สำหรับการบริหารจัดการภายในองค์กรให้ดี เป็นผู้นำที่จะต้องรู้จักเหตุผล รู้จักตัวเอง และผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรู้จักนัยยะความต้องการความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา จะทำให้การบริหารองค์กรเป็นไปในทิศทางที่ถูกที่ควร บุคลากรในองค์กรเกิดความสุขกายสบายใจ เสริมให้เป็นแรงจูงใจให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความผูกพันต่อองค์กรทั้งนี้ ผู้ร่วมงานภายในองค์กรกับผู้บริหาร ก็ควรมีสัจจกตัตถุ 4 โดยเกิดแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรทุกระดับชั้น แม้จะเผชิญกับการบริหารที่มีความไม่แน่นอนจากเทคโนโลยี และองค์ความรู้ด้านการ

จัดการ รวมถึงองค์ความรู้มีมากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้การบริหารต้องเผชิญกับความไม่มั่นคง ทั้งทางกายและจิตใจ แต่หากองค์กรใดสามารถนำหลักธรรมที่กล่าวมานั้นไปใช้ปฏิบัติภายในองค์กรได้ บุคลากรจะมีแรงยึดเหนี่ยวทางกายและใจ และสร้างความมั่นคงในการปฏิบัติงาน และดำรงอยู่ต่อไปในสังคมปัจจุบันได้

บทสรุป

คำสอนของพระพุทธเจ้ามีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะสร้างสถาบันทางการเมืองแบบใหม่และมีใช้เพื่อสถาปนาโครงสร้างทางการเมืองใด ๆ ขึ้นมา แต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาทางแก้ปัญหาของสังคม โดยทำการปฏิรูปบุคคลที่ประกอบเป็นสังคมและโดยการให้คำแนะนำหลักการทั่วไปบางอย่างที่จะช่วยให้สังคมนำมาใช้เพื่อมนุษยธรรมอันยิ่งใหญ่ เพื่อปรับปรุงสวัสดิภาพของสมาชิกของสังคม และเพื่อแบ่งปันทรัพยากรให้เป็นไปอย่างยุติธรรม เพื่อให้เกิดความราบรื่นในการทำงานร่วมกันภายในองค์กร อย่างไรก็ตาม หลักพระพุทธศาสนาก็เป็นส่วนสำคัญในการช่วยขัดเกลาจิตใจ เพิ่มปัญญา วิชา อันเป็นความรู้ให้สามารถบริหารตน บริหารคน จนถึงบริหารองค์กรต่าง ๆ ทั้งนี้ หลักพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารงานในสังคมปัจจุบัน ก็ด้วยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ในการเป็นผู้นำได้ มีการอธิบายไว้ 4 หลักธรรมได้แก่ ทศพิธราชธรรม 10, พรหมวิหาร 4, อิทธิบาท 4 และสังคหะวัตถุ 4 ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหาร เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการบริหารงานได้ เมื่อบุคคลได้ใช้ธรรมะเพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยของตนทั้งทางกาย และทางวาจา และทำการฝึกจิตใจ เพื่อให้ขยายศักยภาพทางจิตของตนเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายสุดท้าย คือ ความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรม กล่าวคือการบรรลุถึงพระนิพพานในขณะที่ได้ให้การรับรู้ถึงผลประโยชน์ของการแยกศาสนาออกไปจากการเมืองและข้อจำกัดของระบบการเมืองในการสร้างสันติสุขอย่างที่กำลังมาแล้วนั้น แต่ก็มีลักษณะหลายอย่างของคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมีความสอดคล้องกับเรื่องราวของทางการเมืองในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2526). พระพุทธศาสนากับสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พยอม วงศ์สารศรี. (2538). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ :
สถาบัน ราชภัฏสวนดุสิต.
- พระธรรมปิฎก. (2540). *พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ธรรมสภา.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2541). *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร*.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวล
ธรรม*. มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. (2545). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรม
สาร.
- สุรพล สุยะพรหม และคณะ. (2555). *ทฤษฎีองค์การและการจัดการเชิงพุทธ*.
พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.